

Сергій МЕЛЬНИЧУК,
здобувач другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія КОЗАК,
асистент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ТА ЙОГО ЕТАПИ У ДІТЕЙ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО 3 РОКІВ

Останнім часом спостерігається помітне збільшення кількості дітей із мовленнєвими порушеннями. Тому важливо, щоб батьки й вихователі добре розуміли особливості розвитку дітей за нормального онтогенезу, могли вчасно виявляти проблеми та правильно реагувати на них. Потреба у спілкуванні під час онтогенетичного розвитку активізує ті сили дитини, що допомагають їй оволодівати мовленням. Онтогенез – це індивідуальний фізичний та психічний розвиток людини від народження. У перший рік життя, коли дитина перебуває на етапі немовляти, її основною діяльністю є емоційне спілкування з дорослим, який задовольняє всі її потреби. Від 1 до 3 років провідною діяльністю стає предметно-маніпулятивна гра, під час якої дитина взаємодіє з дорослим через побутові предмети. На цьому етапі активно розвиваються сприйняття, наочно-дійове мислення і, найбільше, ситуативно-ділове мовлення та свідомість. Важливо розглянути, як формується мовлення дітей від немовляти до раннього віку, які можуть виникати труднощі і як правильно дорослим реагувати на них.

Основні етапи становлення мовлення дитини раннього віку за типового онтогенезу:

1. *Перший тиждень життя:* немовля сигналізує про свої потреби через плач і заспокоюється на знайомий голос. Тривожним сигналом може бути довготривалий плач із порушеннями сну, що може вказувати на проблеми з нервовою системою.
2. *Один–півтора місяця:* дитина починає посміхатися та реагувати на обличчя рідних, потребує емоційної стабільності та звичної обстановки.

3. *Кінець першого-початок другого місяця:* малюк починає реагувати на голоси, навіть шепіт, вчиться розрізняти звуки.
5. *Два–три місяці:* дитина повертається на голос дорослого, починає спостерігати за артикуляцією, що важливо для формування мовлення.
6. *Три–чотири місяці:* починається етап гуління, що свідчить про перші спроби самостійного мовлення.
7. *Чотири–шість місяців:* з'являється лепет, активний розвиток фонематичного слуху і артикуляційних вправ.
8. *Вісім–дев'ять місяців:* дитина вже може повторювати прості слова і реагує на інтонації, що допомагає розвитку її мовленнєвих навичок.
9. *Один рік:* малюк активно наслідує звуки та починає називати прості предмети [2].

Якщо до кінця першого року життя дитина не розвиває мовлення або не розуміє звернену до неї мову, це може свідчити про затримку розвитку, і тоді необхідно звернутися до спеціалістів.

У віці до 1 року і 8 місяців дитина вже використовує приблизно 40 слів, що включають назви іграшок, тварин, продуктів харчування, частин тіла та простих дій. Однак через нерозвиненість мовленнєвого апарату вона часто спрощує слова (наприклад, «ава» – собака, «бі» – машина) і пропускає кінцеві звуки. Також на цьому етапі дитина може використовувати одне слово для позначення різних речей чи навіть цілих речень (наприклад, «ба» може означати «бабуся», «бантик» або «упав»).

До двох років завершується розвиток фонематичного слуху, що дозволяє малюкові розрізняти схожі за звучанням слова (наприклад, «сон» і «сом», «пити» і «мити»). Це сприяє збагаченню словникового запасу та розвитку мовлення і мислення. У цей період дитина починає розуміти, що одне слово може позначати різні предмети, наприклад, велика і маленька собака. Важливий також розвиток граматики: дитина починає розрізняти числа іменників і дієслів, а також використовує зменшувальні форми слів. З'являються перші двослівні речення, наприклад, «Оля впала».

Якщо до двох років дитина не використовує простих речень або не розуміє зверненого мовлення, це є сигналом, що необхідно звернутись за консультацією до невролога і логопеда. Постійне спілкування з дитиною

допомагає їй засвоювати мовні навички. Важливо повторювати слова та демонструвати відповідні предмети, щоб дитина краще їх запам'ятала.

Для розвитку мовлення корисно мотивувати дитину називати предмети та виконувати диференційовані інструкції (наприклад, «Покажи котика»). Не слід сюсюкати з дитиною або використовувати спрощені слова, оскільки вона повинна чути правильне мовлення. Завдання дорослих – допомагати дитині розвивати мовленнєві й когнітивні навички [1].

У віці 2–3 роки мовлення дитини значно покращується. Вона освоює нові частини мови, включаючи службові слова, що робить її комунікацію більш багатогою. Водночас може виникати фізіологічна дислалія, коли дитина замінює або пропускає окремі звуки. Незважаючи на це, діти вже можуть звертати увагу на мовні помилки дорослих і навіть намагатися їх виправляти.

До трирічного віку дитина починає активно створювати нові слова за аналогією, що робить її мовлення все більш схожим на доросле. Часто ставлячи однакові запитання, вона краще опановує граматичні конструкції та засвоює правила соціальної взаємодії. Важливо відповідати на ці запитання терпляче й детально, оскільки недооцінка їх може негативно вплинути на її мовленнєвий і когнітивний розвиток.

Читання творів усної народної творчості, таких як казки та вірші, є невід'ємною частиною розвитку мовлення в цей період. Дорослі повинні стежити за своєю мовою, аби вона була правильною, виразною і доступною для дитини, при цьому варто уникати суржикових та білінгвістичних елементів, щоб не ускладнювати засвоєння рідної мови.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. Становлення і розвиток розуміння мовлення дітьми раннього віку в контексті дискурсивної лінгвістики. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/1.pdf (дата звернення: 10.10.2024).
2. Рібцун Ю. Психомовленнєвий розвиток дітей раннього віку: теорія і практика. *Дошкільне виховання*. 2024. № 1. С. 3–9. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739149/1/DV_2024-01_Рібцун.pdf (дата звернення: 10.10.2024).